

1 In goede orde

De betekenis van scheppingsorde vandaag

Natuurrecht is onveranderlijk (...), is werkelijk goddelijk recht, een goddelijke instelling, ingedrukt in de natuur (Philippus Melanchthon)

One of the basic presuppositions of the Christian view of man is belief in God as the Creator ... (A. Hoekema)

In creation we see the moral designs of God that impact our thought, actions, and character (D.P.Hollinger)

Scheppingsorde: een gids voor vandaag?

De these van dit boek is dat Gods bedoeling met de mens haar diepste basis en verankering vindt in de eerste hoofdstukken van de Bijbel, die handelen over Gods scheppingswerk en -orde. Het eerste hoofdstuk van deze studie gaat in op het bestaan, de betekenis en de relevantie van de scheppingsorde. Deze heeft een belangrijke plaats in de Schrift en de christelijke traditie. De scheppingsorde vormt een belangrijke oriëntatie voor de christelijke ethiek, met name op het gebied van gender, huwelijk en seksualiteit. Dit hoofdstuk vormt de opmaat en de onderlegger voor de behandeling van deze thema's. De opzet is als volgt: God openbaart Zich in de schepping (1.1); dit heeft gevolgen voor de ethiek (1.2). Na een korte evaluatie van de verhouding schepping en Schrift (1.3) wordt uiteengezet wat precies verstaan wordt onder scheppingsorde (1.4). Een belangrijke vraag in dit verband is die naar de verhouding schepping en herschepping (1.5). Ten slotte worden de kernthema's van deze studie kort uiteengezet in hun relatie tot de scheppingsorde (1.6).

1.1 Algemene openbaring

Volgens de christelijke overtuiging kennen we God op twee manieren: uit de schepping en uit het Woord. Dit is indrukwekkend verwoord in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 2:

Wij kennen Hem door twee middelen. Ten eerste door de schepping, onderhouding en regering van de hele wereld. Want deze is voor onze ogen als een prachtig boek, waarin alle schepselen, groot en klein, als letters zijn, die ons de onzichtbare dingen van God te aanschouwen geven, namelijk én Zijn eeuwige kracht én Zijn Goddelijkheid, zoals de apostel Paulus zegt (Rom. 1:20). Al deze dingen zijn voldoende om de mensen te overtuigen en hun alle verontschuldiging te ontnemen. Ten tweede geeft Hij Zichzelf nog duidelijker en volkomener aan ons te kennen door Zijn heilig en goddelijk Woord, namelijk zoveel als voor ons nodig is in dit leven, tot Zijn eer en de zaligheid van de Zijnen.

Het gaat nu niet om een exegese van dit artikel, wel om de aanduiding dat er, naast kennis vanuit Zijn Woord, ook kennis van God te verkrijgen is vanuit de natuur/schepping. ‘Natuur en geschiedenis zijn het boek van Gods almacht en wijsheid, van zijne goedheid en rechtvaardigheid’, aldus Herman Bavinck.¹ En: ‘Deze openbaring Gods is algemeen, op zichzelf waarneembaar en verstaanbaar voor ieder mensch.’² Weliswaar dient deze om mensen met name te overtuigen van Gods bestaan en hun hun onschuld te ontnemen en is deze zonder de kennis van God uit Zijn Woord niet genoegzaam tot zaligheid, het is wél echte kennis.³ De geschapen werkelijkheid biedt gezaghebbende openbaring van God. Psalm 19 wijst op de eenheid van de openbaring in de natuur en het geschreven Woord.⁴

---

1. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek* deel 1, 282.

2. Idem, 282.

3. Paulus schrijft in Rom. 1:21 dat de heidenen God kénnen (maar Hem niet verheerlijken of danken). Greg Bahnsen schrijft over het kennen van ‘de’ God (zoals het er letterlijk staat): ‘The verb indicates an intellectual awareness and understanding. The definite article (‘the’) indicates that this is not a vague awareness of “some kind of supernatural power of person somewhere out there”, but rather a distinct awareness of a familiar or well-defined object of knowledge, namely, the living and true, one and only God’, Bahnsen, *Van Til’s Apologetics*, 180.

4. ‘The same God speaks in all forms of the word, and his message is consistent in all’, Frame, *The Doctrine of the Christian Life*, 141.

1.2 God de Schepper en de ethiek

Waar het nu vooral om gaat is dat er een domein in de werkelijkheid is dat voor alle mensen, gelovig of niet gelovig, zichtbaar en toegankelijk is. In de geloofsleer wordt in dit verband gesproken over de natuurlijke openbaring of de natuurwet. David VanDrunen omschrijft dit als volgt:

‘Natuurwet verwijst naar de wet van God die in de geschapen orde bekendgemaakt is, die alle mensen kennen door hun fysieke zintuigen, intellect en geweten, hoewel ze deze kennis in verschillende mate zondig onderdrukken.’⁵

In de geloofsleer wordt naast natuurwet of natuurlijke openbaring ook gesproken over de scheppingsorde.⁶ Onder scheppingsorde verstaan we door God gewilde patronen en structuren in de werkelijkheid, een ‘objective order for the universe’, geworteld in het gezag van God Zelf.⁷ Jan Hoek definieert ze als een ‘inzetting van God voor alle tijden en culturen’.⁸ Ze worden ‘in some way and to some degree’ gekend door alle mensen.⁹ Dankzij Gods algemene genade hebben mensen nog steeds morele kennis, ook van de scheppingsorde. Het zijn waarheden die je niet *niet* kunt weten.¹⁰ De scheppingsordeningen zijn van groot belang, met name voor de christelijke ethiek.¹¹ Kardinaal Eijk omschrijft dat als volgt:

De bedoeling van God aan het begin, Zijn scheppingsplan (...) is normatief en heeft ethische betekenis voor het leven van de mens, ook voor zijn huwelijk en zijn seksualiteit, in alle tijden en onder alle omstandigheden.¹²

---

5. VanDrunen, *Natural Law*, 1.

6. Hoewel de natuurwet breder is dan de scheppingsorde, is dit laatste er wel een essentieel onderdeel van.

7. Haines en Fulford, *Natural Law*, 106; VanDrunen, *Divine Covenants and Moral Order*, 22.

8. Hoek, ‘De uniciteit van het huwelijk’, 370.

9. VanDrunen, *Divine Covenants*, 18.

10. Walker, *God and the Transgender Debate*, 59.

11. ‘The doctrine of creation is one of the major theological themes that informs a Christian Ethic’, Holmes, ‘Creation’, 268.

12. Eijk, *De band van de liefde*, 48.

Deze overtuiging – die eeuwenlang gemeengoed was – raakte sinds de verlichting aan het wankelen. Gaandeweg kwam de individualiteit van de mens steeds meer centraal te staan, met als gevolg dat de mens steeds meer zijn eigen rol in de werkelijkheid ontdekte, ook zijn vormende rol in en invloed op die werkelijkheid.¹³

Wat men eerst als onveranderlijk en door God verordend had beschouwd, bleek maakbaar en vooral door mensen beïnvloedbaar te zijn. Daarmee was ook de vanzelfsprekendheid, waarmee deze wereld werd beschouwd als schepping die gericht is op de schepper, verdwenen.¹⁴

Darwins evolutietheorie deed hier nog een schepje bovenop. Als de schepping het product van blind toeval is in plaats van het handwerk van de Schepper, draagt zij dus ook niet de tekenen van Gods bedoelingen en kan zij geen basis verschaffen voor morele waarheid. Immers, als de schepping niet Gods bedoeling openbaart, dan is zij een moreel neutraal gebied waar we zelf onze wil kunnen opleggen.¹⁵ Deze mentaliteitsveranderingen betekenden dat de westerse wereld massaal afscheid nam van het ‘statische’ denken vanuit de schepping en de bedoelingen van de Schepper. Het denken vanuit individu en autonomie leidde tot een levensvisie waarbij niet zozeer de wil van God of scheppingsstructuren leidend zijn, maar eigen voorkeur, gevoel en verlangen. Deze studie wil tegenwicht bieden aan deze tendens. We gaan wat dat betreft dus tegen de stroom in. In tegenstelling tot de geschetste trend is de visie in dit boek dat denken vanuit de schepping wel nuttig en heilzaam is.

In een relativistische cultuur waarin ethische beslissingen vaak worden ingegeven door niet meer dan persoonlijke, subjectieve overtuigingen, bieden de scheppingsordeningen vastheid en structuur, omdat ze teruggaan op God Zelf. Ze dragen een onveranderlijk, tijdloos karakter en hebben daarom een boodschap voor elke tijd en elke cultuur. ‘Christelijke ethiek heeft daarom een objectieve referentie om-

---

13. ‘For them, human beings do not *discover* meaning in the world, but *project or impose* meaning onto it’, VanDrunen, *Natural Law*, 18.

14. Schaeffer, *Trouwen – als je vrijheid je lief is*, 26.

15. Pearcy, *Love Thy Body*, 24.

dat ze zich bezighoudt met het menselijk leven in overeenstemming met deze orde.¹⁶ Het beroep op de scheppingsorde is diep ingebed in de christelijke traditie, ook in het protestantisme.¹⁷ VanDrunen, in zijn diepgaande studie naar de Bijbelse fundering van de natuurwet, schrijft dat het een standaardonderdeel is van de gereformeerde theologie van de Reformatie tot de vroege twintigste eeuw, waarna het uit de gratie viel, hetzij door verwaarlozing of door rechtstreekse oppositie.¹⁸ Een belangrijke verklaring hiervoor is de invloed van de dialectische theologie van Karl Barth, die niets moest hebben van een beroep op scheppingsordeningen en stelde dat we God en Zijn wil slechts kennen door Jezus Christus. Het gevolg hiervan is dat ‘binnen de dogmatiek en ethiek (...) het beroep op scheppingsorde steeds minder [wordt] of (...) zelfs [is] verdwenen’, aldus C.H. Hogendoorn.¹⁹ Een voorbeeld van dit barthiaanse *Anliegen* vinden we bij de christelijke gereformeerde hoogleraar G.C. den Hertog, die af wil van een ‘rigide beroep op scheppingsorde’.²⁰ Zijn zorg is dat een naakt beroep

---

16. O'Donovan, ‘Het Evangelie en christelijke ethiek’, 87.

17. Grabill traceert de plaats van de scheppingsorde vanaf de middeleeuwen door de Reformatie naar de gereformeerde scholastiek in de zeventiende en achttiende eeuw – lang voordat de verlichting aanbrak. Zijn conclusie luidt dat de gereformeerden het bestaan erkennen van een ‘natuurlijke kennis van God die aanwezig is in de natuurlijke orde en onderscheiden kan worden hetzij in verbinding met of los van de Schrift’, Grabill, *Rediscovering the Natural Law in Reformed Theological Ethics*, 191. Haines heeft in twee recente studies de betekenis van natuurlijke theologie vanaf de oudheid tot de achttiende eeuw inzichtelijk gemaakt, Haines en Fulford, *Natural Law*; Haines, *Natural Theology*; vgl. verder het recent gepubliceerde negentiende-eeuwse collegedictaat van Geerhardus Vos over natuurlijke theologie met veel inzicht in wat de gereformeerde traditie hierover te melden heeft – een mooi voorbeeld dat een uitgesproken ‘Bijbels’ theoloog als Vos ook ruimte kan hebben voor een natuurlijke theologie, Vos, *Natural Theology*. De inleiding van John V. Fesko bij dit boek geeft een goed overzicht van het denken over natuurlijke theologie in de gereformeerde traditie, zie pag. xvii-lxx in genoemde titel.

18. VanDrunen, *Divine Covenants*, 10.

19. Hogendoorn, ‘Een wegebbende notie’, 6.

20. Den Hartog, ‘Het beroep op ‘schepping’ in de ethiek’, 31. Volgens hem kreeg het denken in scheppingsordeningen pas echt voet aan de grond toen de christelijke moraal steeds meer onder druk kwam te staan en men in reactie daarop probeerde de christelijke ethiek in een onveranderlijke scheppingsorde probeerde te verankeren, 28. Dit lijkt – gezien de in de voetnoot 17 vermelde lange traditie van natuurrecht in de gereformeerde traditie – niet geheel juist. Hij doet in dit verband de boude bewering: ‘... door structuren voor sacrosanct te verklaren, die weliswaar door God gegeven zouden zijn, maar die wij zelf nu door middel van wetten in stand kunnen en moeten houden, heeft men de duivel met Beëlzebul uitgedreven en de levende God buiten haken gezet’, *ibid*, 28. Hij wijst in dit verband op machthebbers die met een beroep op ‘scheppingsordeningen’ zich een legitimatie verschaffen om hun persoonlijke en groepsbelangen ruim baan te geven, wat leidt tot onderdrukkende structuren. Ongetwijfeld zijn er voorbeelden van misbruik

op scheppingsordeningen geen recht doet aan de volledige openbaring van God. Daar heeft hij gelijk in; de Schrift spreekt niet alleen over schepping, maar ook over val en verlossing. Zoals in het volgende gedeelte betoogd zal worden, komen we er niet als we alleen naar scheppingsordeningen verwijzen. We mogen schepping en verlossing, Schepper en Verlosser, niet losmaken. Maar we hoeven ook niet van de weeromstuit de verlossing van de schepping los te maken. Dan gooien we het kind met het badwater weg. Ook los van de genade zijn de scheppingsstructuren zinvol voor de samenleving en het samenleven.²¹

Het christelijk geloof belijdt God niet alleen als Schepper van de hele werkelijkheid, maar gelooft ook dat Hij in Zijn werkelijkheid patronen en structuren heeft gelegd die constitutief zijn voor de mensheid en die men slechts tot eigen schade kan ontkennen of verdraaien. ‘Alleen leven we in een wereld die God geschapen heeft en waaraan Hij *zijn* orde heeft opgelegd.’²² Het is zaak dat de mens deze orde erkent, aanvaardt en volgt.²³ De schepping laat Gods bedoeling zien en is in die zin normatief.²⁴ ‘Hoe de kosmos *is*, bepaalt hoe de mens zich erin *behoort* te gedragen.’²⁵ Wanneer die orde ingezien, erkend en aanvaard wordt, dient hij ons ten goede. Gods wet is – naar een woord van K. Schilder – het enige kleed dat de wereld past. Hij helpt ons te functioneren zoals de Schepper ons bedoeld heeft en laat, zeker wanneer hij gelovig aanvaard wordt, de mens floreren. De waarde hiervan is dat deze ordeningen niet slechts betekenis hebben voor gelovigen, maar voor *alle* mensen, en dat ze daarom door alle mensen erkend, aanvaard en gevolgd zouden moeten worden: ‘De oproep in die orde

---

te noemen, maar het gaat niet aan om met verwijzing naar de mogelijkheid van misbruik het hele concept van scheppingsordeningen op te geven; het misbruik heft het goede gebruik niet op. 21. Ze zijn er volgens Bavinck ‘om het bestaan van het mensdom mogelijk te maken, niet te doen verzinken in bestialiteit, verlossingsvatbaarheid te handhaven, koninkrijken, republieken en samenwoningen van mensen in order te kunnen houden’, verder om ‘het menselijk leven dragelijk te maken, te verlichten, zelfs enig genot nog te schenken, en nog niet te maken tot een hel op aarde’, Bavinck, *Gereformeerde ethiek*, 166-167.

22. Douma, *Grondslagen*, 45.

23. Deze woordkeus volgt Douma als hij schrijft dat we weliswaar verder kunnen bouwen aan ‘structuren die God in het geschapene gelegd heeft’, maar daarin dan niet scheppend, maar volgend bezig zijn, idem, 139.

24. Zuiddam, ‘Wereldbeeld en Bijbeluitleg’, 53.

25. O’Donovan, ‘Het Evangelie en christelijke ethiek’, 87.

te leven, is gericht tot alle mensen ...²⁶ Dat dit lang niet altijd gebeurt, is niet omdat Gods bedoelingen niet duidelijk zouden zijn, maar omdat wij door de zonde zo verblind zijn geraakt dat we zelfs de heldere letters van Gods algemene openbaring niet meer goed zien. Waar deze voor de zondeval volkomen inzichtelijk was, is die nu slechts nog een schaduw. Dat zegt niets over de goddelijke orde – die is er nog steeds en geldt nog steeds – maar onze perceptie daarvan is diep aangetast. Daarom dienen we te rekenen met de ‘onbegrijpelijkheid en duisternis van die orde voor de menselijke geest die de kennis van zijn Schepper heeft verworpen’.²⁷

Niet alleen worden we vanwege de zonde epistemologisch ernstig gehinderd deze orde te zien, we hebben er ook moreel moeite mee: we vinden deze ‘orde der dingen een probleem’ en nemen er ‘een opstandige houding tegenover’ aan, aldus O’Donovan.²⁸ Alleen door het geloof en in het licht van Gods genoegzame openbaring in het Woord worden ze ten diepste gekend én gehoorzaamd. Dat betekent geenszins dat ze los van het Woord geen waarde of betekenis zouden hebben; de scheppingsordeningen geven getuigenis aan de wet die in de Schrift nader ontvouwd wordt, aldus Arthur F. Holmes.²⁹ En andersom: ze geven ons de mogelijkheid om argumenten te gebruiken die, hoewel niet direct uit de Schrift afkomstig, wel betekenisvol, waar en in overeenstemming met de Schrift zijn.³⁰ Alle mensen hebben immers

---

26. Idem, 87.

27. Idem, 88. Prosman noemt als bijkomende complicerende factor dat een beroep op de natuur vandaag niet meer eenduidig is. ‘Calvijn kon nog een bijna vanzelfsprekend beroep op de natuur doen. Nu kan dat niet meer omdat ieder weer iets anders onder natuur verstaat. Elke verwijzing daarnaar scheidt verwarring. De natuur is niet langer de infrastructuur van waarden en normen ...’, Prosman, ‘Homoseksualiteit en hermeneutiek’, 242. Om die reden moeten we volgens hem nog meer dan voorheen terugvallen op de Schrift. Prosman heeft zeker een punt dat een beroep op de natuur minder eenduidig is dan vroeger, maar onderschat de intuïtieve perceptie waardoor heel veel mensen nog steeds iets als al dan niet ‘natuurlijk’ beschouwen (zoals binaire geslachten).

28. O’Donovan, ‘Het Evangelie’, 87.

29. ‘It would perhaps be too much to say that the creation *proves* each ingredient in God’s moral law. The biblical direction is rather that the creation *bears witness* to the moral law, that creational indicators point to good ends God intended in making us as he did, and that God’s law is the law of creation’, Holmes, *Ethics*, 63-64.

30. Wayne Grudem, die in zijn ethiek sterk leunt op de Schrift, kan daarom toch stellen: ‘I will use arguments not only from the Bible but also from human reason and observations, apart from the Bible, about the consequences of various actions. I do not consider such arguments to be equal to the Bible in authority, but they can prove some supplemental confirmation of

‘een zekere “natuurlijke kennis” die deel uitmaakt van onze ‘geschapen uitrusting’.³¹ Om die reden heeft het zin om in het publieke debat zich op de scheppingsorde te beroepen. Dit is soms succesvol, al dient – vanwege de verblinding als gevolg van de zonde – er rekening mee gehouden te worden dat dit beroep lang niet altijd erkend wordt.³²

1.3 Verhouding schepping en Schrift

We zouden kunnen stellen dat de schepping de ontologische grond is waarvan de Schrift nader getuigenis aflegt. En de Schrift op zijn beurt verschaft het epistemologisch instrumentarium om de schepping te duiden. Ze verhouden zich tot elkaar als hol en bol; ze hebben elkaar nodig en veronderstellen elkaar. Zoals een landkaart niet kan zonder het landschap dat hij beschrijft, kan de Schrift niet zonder de schepping. En andersom: de enige manier om een goede weg te vinden in een onbekend landschap is het bezit van een goede kaart. Zo worden we enerzijds bewaard voor een ethiek die geen ontologische basis heeft en anderzijds voor een ontologie die tot verwarring leidt omdat de kaart ontbreekt. God biedt ze ons beide. Vanuit gereformeerd perspectief is het wel zaak de natuurlijke openbaring te verstaan en te waarderen vanuit de bijzondere openbaring. Vanaf het begin is Gods openbaring in de schepping verbonden met Zijn richting wijzende en interpreterende woord. Adam leefde niet slechts in het licht van de schepping, hij kreeg daar steeds Gods woord en gebod bij, met andere woorden: de natuurlijke openbaring stond in het licht van de bijzondere.³³ Dat is vandaag niet anders.

1.4 Wat zijn scheppingsordeningen?

Onder scheppingsordeningen verstaan we de ‘wereldorde’ (Geesink), de bij de schepping door God aan de mensheid gegeven structuren en opdrachten.³⁴ Richard Gamble definieert als volgt: ‘Een scheppingsor-

---

the rightness of our conclusions about biblical moral teachings’, Grudem, *Christian Ethics*, 96.

31. O’Donovan, ‘Het Evangelie en christelijke ethiek’, 89.

32. VanDrunen, *Natural Law*, 101.

33. ‘In the pre-fall state, natural theology and supernatural theology confronted Adam immediately and at every point with the knowledge of God as Creator and covenantal Lord’, *Theologia Naturalis*, 170.

34. Geesink, *Van ’s Heeren ordinantiën* deel 1, 2.

dening is een principe dat gevonden wordt in Gods scheppingshandelingen en opdrachten voordat Adam en Eva vielen en uit het paradijs werden geworpen. Deze ordeningen zijn Gods specifieke opdrachten aan onze eerste ouders alsook implicaties uit de schepping zelf.³⁵ Er is dus sprake van expliciete opdrachten en impliciete structuren, ‘spreekende’ woorden en ‘zwijgende’ structuren. Daarom is het zinvol om in dit verband een onderscheid te maken tussen scheppingsordeningen en scheppingspatronen.

Onder scheppingspatronen worden verstaan de patronen en structuren die God in de schepping gelegd heeft (zoals het ritme van dag en nacht, de opeenvolging van de seizoenen, de begrenzing van de soorten ‘naar hun aard’). Het begrip scheppingsordeningen hanteren we voor de opdrachten aan de mens die God expliciet heeft voorgeschreven. De structuren gaan aan de opdrachten vooraf, de opdrachten hebben zin vanwege de structuren (die ze veronderstellen). Bij de vraag naar de scheppingsordeningen hoeven we ons niet door vermoeden, intuïtie of implicatie te laten leiden; het Woord van God wijst hierbij de weg. Het is niet zo dat we de scheppingsordeningen zonder meer kunnen afleiden uit de natuur.³⁶ Ze zijn niet zomaar inzichtelijk, los van de Schrift (al zullen ze bij velen die niet geloven herkenning oproepen als ze aangewezen worden). Terecht stelt Douma dan ook: ‘Een goede christelijke ethiek uitsluitend baseren op scheppingsordeningen, is onmogelijk.’³⁷ Een moreel oordeel kunnen we alleen vormen door ‘onze plaats in te nemen in de openbaring van die orde in Christus’, aldus O’Donovan.³⁸ Ook hierin zijn we afhankelijk van Gods openbaring in het Woord. Wie de schepping losmaakt van het Woord, komt in drijfzand terecht.³⁹ Dat is belangrijk, omdat anders gemakkelijk menselijke visies, overleveringen en tradities voor scheppingsordering aangezien kunnen worden (nationalisme). Murray

---

35. Gamble, *The Whole Counsel of God* vol. 1, 178.

36. ‘Het is niet vanzelfsprekend wat natuur is en wat conventie ...’, O’Donovan, ‘Het Evangelie en christelijke ethiek’, 88.

37. Douma, *Grondslagen*, 139. Al is de uiterlijke manifestatie van de scheppingsordeningen zichtbaar voor iedereen, los van de duiding en interpretatie die Gods Woord eraan geeft, bieden ze niet voldoende basis voor een christelijke ethiek.

38. O’Donovan, ‘Het Evangelie en christelijke ethiek’, 88.

39. ‘Das Zueinander von Wort und Schöpfung ist nach dem Urteil der Bibel die Achse [as] allen Seins’, Huntemann, *Biblisches Ethos im Zeitalter der Moralrevolution*, 66.

schrijft dat de scheppingsordeningen ‘voorgeschreven [zijn] door speciaal geopenbaarde geboden’.⁴⁰ Murray onderscheidt de volgende:

- Heerschappij over de schepselen (Gen. 1:26)
- Voortplanting (Gen. 1:28)
- Vervulling van de aarde (Gen. 1:28)
- Onderwerping van de aarde (Gen. 1:28)
- Werk (Gen. 2:15)
- Sabbat (Gen. 2:3)
- Huwelijk (Gen. 2:22-24)

Murray wijst er terecht op dat de opdrachten nauw aan elkaar verbonden zijn en elkaar veronderstellen. Het huwelijk is de vooronderstelling van de opdracht tot voortplanting en de bedding waarin dit gestalte krijgt, het vervullen en onderwerpen van de aarde het gevolg van de voortplanting. De rust van de sabbat veronderstelt de inzet van de arbeid, et cetera. Daarnaast kunnen, door ‘zorgvuldige en noodzakelijke gevolgtrekking’, ook gezin en overheid als consequenties worden afgeleid van huwelijk en voortplanting en de opdracht tot heerschappij en onderwerping van de aarde.⁴¹

1.5 Nog steeds geldig?

De scheppingsordeningen behoren bij de ongeschonden schepping (*status integritatis*), de wereld voor de zondeval dus. Maar zijn de scheppingsordeningen na de zondeval nog steeds geldig? Wie de heilshistorie na Genesis 3 in ogenschouw neemt, kan deze vraag bevestigend beantwoorden. Ondanks de aantasting van de schepping ‘kunnen zondige mensen genoeg van Gods wil en waarheid ontdekken in de natuur en Gods onderhouding van alle dingen’.⁴² Weliswaar is de wijze waarop er na Genesis 3 wordt omgegaan met Gods ordeningen op allerlei manieren aangetast door de zonde, de scheppingsordeningen op zichzelf genomen zijn nog steeds geldig. Het mandaat over de schepping, de opdracht tot werk en rust, huwelijk en voortplanting zijn gebleven, zoals duidelijk wordt uit de rest van de Schrift.

---

40. Murray, *Principles of Conduct*, 26.

41. Westminster Confessie, art. VI. Zo noemt Bavinck huwelijk, familie, vriendschap, beroep en de staat als behorend bij de natuurlijke moraal, Bavinck, *Gereformeerde ethiek*, 166-167.

42. Zuiddam, ‘Wereldbeeld en Bijbeluitleg’, 52.

De vraag naar de geldigheid van de scheppingsorde vandaag staat in nauw verband met de relatie tussen schepping en verlossing – waarover hieronder meer.

1.5.1 Hoe verhouden zich de scheppingsordeningen tot het verlossingswerk van Christus?

De vraag naar de relatie tussen schepping en herschepping is belangrijk. Hier worden verschillende accenten gelegd. In hoeverre is er sprake van continuïteit of discontinuïteit? Belder noemt drie verschillende benaderingen.⁴³

1. De schepping als absolute grondslag van de ethiek. Deze benadering wordt vaak aangetroffen bij auteurs die hun uitgangspunt in het natuurrecht nemen met geen of weinig aandacht voor de realiteit van de herschepping die zich in Christus heeft geopenbaard.
2. Het Koninkrijk als absolute grondslag van de ethiek. Voor theologen die deze benadering volgen (zoals in de anabaptistische traditie), leggen de oude structuren van de schepping weinig of geen gewicht meer in de schaal. Zij stellen bijvoorbeeld dat de menselijke natuur nu niet meer is zoals God die bedoeld heeft, dat onze zondigheid de originele structuur der dingen verwoest heeft of dat het Koninkrijk van Christus iets radicaal nieuws is ten opzicht van de oude bedeling.⁴⁴ Een voorbeeld hiervan vinden we bij de Engelse theoloog Eugene Rogers. Hij bepleit de openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht. Het argument hiervoor is dat de komst van Christus een nieuwe werkelijkheid heeft gecreëerd die breekt met de oude orde. Dit laatste wordt vaak genoemd, ook bij theologen die uitgaan van het gezag van de Schrift. Volgens hen is er een zekere spanning tussen schepping en verlossing. De verlossing geeft echter de doorslag, zodat er ruimte komt voor een visie waarin meer nadruk ligt op vrijheid, wederkerigheid en gelijkheid dan op orde, onderwerping

---

43. Belder, 'Tussen schepping en Koninkrijk', 256.

44. Holmes, *Ethics*, 64.

en onderdanigheid.⁴⁵ Een ander voorbeeld hiervan treffen we aan in de publicatie van Erwich/Leene als ze inzake het thema gender beweren dat ‘Christus (...) het binaire denken voor eens en voorgoed [heeft] doorbroken’.⁴⁶ Maar wordt zo niet de leer van de schepping en de verlossing uit elkaar getrokken?⁴⁷ En manifesteert zich hier niet een marcionitisch trekje waarbij de oude orde, c.q. het Oude Testament, een gepasseerd station lijkt te zijn?

Een derde benadering meent dat, hoewel de herschepping allesbepalend is, er geen plaats voor het passeren of relativeren van de schepping. De ethiek heeft beide perspectieven nodig omdat ze in elkaars verlengde liggen.

1.5.2 *Taxatie*

Het is inderdaad waar dat de zondeval diepgaande invloed heeft uitgeoefend op zowel de schepping als de menselijke natuur. Moeite, ziekte, pijn en dood hebben de schepping diepgaand aangetast. Doordat het menselijke verstand verduisterd is (Ef. 4:18), is de door God geschapen orde niet meer evident voor de mens.⁴⁸ De ‘geest der wereld’ (1 Kor. 2:12) en de ‘wijsheid der wereld’ (1 Kor. 1:21) zijn niet genoegzaam om Gods orde en bedoeling te verstaan. Toch betekent dit niet dat de oorspronkelijke orde gehéél verwoest is of dat de scheppingsordeningen totaal onkenbaar zijn geworden. Wat in de schepping door God gegeven is, wordt door de verdere openbaring niet omvergeworpen, maar in de rest van de Bijbel en door Jezus juist bevestigd en verdiept.⁴⁹ Huwelijk en voortplanting, werk en sabbat krijgen – weliswaar gemankeerd – ook na de zondeval gestalte. Het vernieuwende werk van de Heilige Geest geeft de gelovige weer oog voor de bedoelingen van de Schepper. De ‘Geest Die uit God is’ doet de gelovige wéten de ‘dingen die ons van God geschonken zijn’

---

45. Reaach, *Women, Slaves, and the Gender Debate*, 133.

46. Erwich & Leene, *Vuur dat nooit dooft*, 240.

47. Hill, ‘How Should Gay Christians Love?’, 42.

48. ‘The hardness of human hearts and the acceptance of larger narratives about the world and human nature preclude many from accepting a natural law framework for ethical thought and living’, Hollinger, *Creation and Christian Ethics*, 2.

49. Hollinger, *Creation and Christian Ethics*, 3.

(1 Kor. 2:12) – waaronder ook Gods heilzame scheppingsordeningen.⁵⁰ De gereformeerde traditie kiest daarom met overtuiging voor de lijn van continuïteit. Ja, Christus heeft een nieuw begin gemaakt, maar het verlossingswerk van Christus betekent niet zozeer een afschaffing van de scheppingsstructuren als wel een herstel. We mogen niet uit het oog verliezen dat Christus Zelf de Schepper is (Joh. 1:3; Hebr. 1:2); de Schepper is de Verlosser (Irenaeus). Dat Christus opstaat uit de dood, maakt zonneklaar dat God de schepping niet opgeeft, maar herstelt en vernieuwt. De opstanding getuigt, aldus O'Donovan, van Gods volharding bij Zijn schepping.⁵¹ En het is deze schepping die thans aan Zijn voeten onderworpen is (1 Kor. 15:27, Ef. 2:22, Hebr. 2:8). We hebben verlossing nodig van de zonde, niet van de scheppingsordeningen. Dit inzicht van O'Donovan is belangrijk in de discussie tussen voorstanders van respectievelijk een scheppingsethiek en een ethiek van het Koninkrijk. Waar de laatsten kritisch zijn op een ethiek vanuit de schepping (en dus de discontinuïteit benadrukken en uit willen gaan van het nieuwe wat in Christus is geopenbaard), bestaat er voor aanhangers van een scheppingsethiek het gevaar dat deze een eigen leven gaat leiden, los van de openbaring en het Evangelie. De kracht van O'Donovan is dat hij laat zien dat dit niet hoeft. Het Evangelie van Christus, culminerend in de opstanding, laat de schepping niet los, maar bevestigt deze juist. 'Precies de daad van God die zijn koninkrijk inluidt, is de opstanding van Christus uit de doden, de herbevestiging van de schepping.' Kortom: 'In de opstanding van Christus is de schepping hersteld en daagt het koninkrijk Gods.'⁵²

Christus verlost de scheppingsordeningen wel van de zonde en de gevolgen van de zonde, maar heft deze niet op en brengt ze weer in lijn met Gods oorspronkelijke bedoeling. In de herschepping wordt

---

50. Dit betekent dat de kennis van de scheppingsorde door niet-gelovigen altijd rudimentair, beperkt en voorlopig is. Alleen de gelovige – die vernieuwd is in zijn denken (Rom. 12:1), de 'zin van Christus' heeft (1 Kor. 2:16) – heeft toegang tot de diepste bedoelingen van Schepper en schepping. Niet-gelovigen zijn als een slechtziende die wel de letters zien, maar niet kunnen lezen wat er staat, laat staan doen wat er geschreven staat. Dit in tegenstelling tot sommige natuurwetvisies waarbij niet alleen verondersteld wordt dat Gods openbaring in de natuur ook voor niet-gelovigen evident is, maar ook gemeend wordt dat men deze ook doen kan. Een gereformeerde epistemologie en soteriologie laat noch het een, noch het ander toe.

51. O'Donovan, 'Het Evangelie en christelijke ethiek', 83.

52. Idem, 85-86.

recht gedaan aan de primaire orde die we in de schepping aantreffen, aldus C.H. Hogendoorn.⁵³ Vanwege de opstanding is de schepping ‘het blijvend referentiekader dat het menselijk handelen zin en betekenis verleent.’⁵⁴ Natuur en genade staan niet vijandig tegenover elkaar, aldus Bavinck, maar de natuur is het terrein waarop de genade herscheppend inwerkt.⁵⁵ ‘De wedergeboorte onderstelt de natuurlijke geboorte, de herschepping de schepping.’⁵⁶ In een rede over de algemene genade bracht hij het als volgt onder woorden:

De Christelijke religie (...) maakt geen nieuwen kosmos, maar maakt den kosmos nieuw. Ze herstelt, wat door de zonde bedorven wierd. Zij verzoent, wat er schuldig; zij geneest, wat er krank; zij heelt, wat er gewond is.⁵⁷

Als het gaat om huwelijk en seksualiteit valt op dat er in het Nieuwe Testament nadrukkelijk wordt teruggegrepen op de schepping. Jezus doet dit in het geval van het huwelijk (Matth. 19), Paulus in zijn afwijzing van de homoseksuele praxis, die hij ‘tegen de natuur’ noemt (Rom. 1), en in de afwijzing van ascetische celibataire praktijken (1 Tim. 4:3-4): wat God geschapen heeft (i.c. het huwelijk) is goed. Douma zit geheel op de gereformeerde lijn als hij schrijft: ‘Hoe nieuw het nieuwe leven in Christus ook is, de aansluiting bij wat God in de schepping en haar orde gegeven heeft, blijft fundamenteel.’⁵⁸ Het verlossingswerk van Christus, het nieuwe wat Gods Koninkrijk brengt, betekent geen breuk met de schepping, maar herstel. Het aanbreken van Gods Koninkrijk en het deelhebben aan dat Koninkrijk maken het juist mogelijk weer naar Gods scheppingsbedoeling te leven. ‘De komst van het Koninkrijk is het begin van het herstel van het paradijs, de vereniging van schepping en verlossing, de finale realisering van wat God vanaf het begin bedoelde.’⁵⁹

---

53. Hogendoorn, ‘Terug naar het begin’, 15.

54. Belder, ‘Tussen schepping en Koninkrijk’, 262.

55. Bavinck, *Gereformeerde ethiek*, 167.

56. Idem.

57. Bavinck, *De algemeene genade*, 46.

58. Douma, *Grondslagen*, 139.

59. Davies en Allison, *Matthew 19-28*, 14.

Heel duidelijk wordt dat zichtbaar in het gesprek van Jezus met de farizeeën over de echtscheiding. Jezus wijst erop dat God echtscheiding toestond ‘vanwege de hardheid van uw harten’ (Matth. 19:8), een realiteit die echter niet het uitgangspunt is. Dat is het ‘vanaf den beginne’. En het is dat begin dat in Gods Koninkrijk weer het uitgangspunt vormt. Nu in het Nieuwe Verbond de ‘hardheid van het hart’ overwonnen wordt door het vernieuwende werk van de Heilige Geest, Die stenen harten tot vlees maakt (Ez. 36:26), is het weer mogelijk te leven in het licht van Gods oorspronkelijke bedoeling. Terecht wijst Douma erop dat de vernieuwing tot kennis die deel uitmaakt van de wedergeboorte geschiedt ‘naar het evenbeeld Desgenen Die hem *geschapen* heeft’ – een onmiskenbare verbinding tussen vernieuwing en schepping.⁶⁰ Dat het Nieuwe Testament op deze manier terugrijpt op Gods oorspronkelijke bedoeling is ook van belang in relatie tot aanhangers van de evolutietheorie. Zij beroepen zich ook vaak op de ‘schepping’ – waarbij de manier waarop de dingen zijn en gaan als evident en normatief beschouwd wordt – maar verdisconteren niet dat de manier waarop de dingen nú zijn voor een christen geen geldig referentiekader is, omdat het hier gaat om structuren in een gevallen schepping.⁶¹ Het is daarom van groot belang om áchter de gebroken werkelijkheid de oorspronkelijke bedoeling van de Schepper voor het voetlicht te halen.

1.6 Scheppingsorde, lichamelijkeid, gender, huwelijk, seksualiteit en gezin

De notie van scheppingsordeningen houdt in dat de Schepper structuren in de werkelijkheid gelegd heeft die normatief zijn voor de mens. Alle dingen gaan immers terug op God en dienen daarom overeenkomstig Zijn bedoeling gebruikt te worden.⁶² Dat is wat in Amerika aangeduid wordt als ‘thinking God’s thoughts after Him’. Dat gebeurt zowel door observatie van de geschapen orde als door de duiding die Gods Woord eraan geeft. In deze studie gaat het over lichamelijkeid,

---

60. Douma, *Grondslagen*, 139.

61. Zo wordt bijvoorbeeld homoseksualiteit als een gegeven beschouwd, omdat dit zowel in de mensen- als in de dierenwereld voorkomt. Hetzelfde geldt voor ziekte, dood, predatorisme etc.

62. ‘... as the creator of everything, the idea of each and every thing is to be found, as that thing is meant to be, in the mind of God (...)’, Haines en Fulford, *Natural Law*, 22.

gender, huwelijk, seksualiteit en gezin in relatie tot de schepping(sorde). Hier volgen enkele lijnen. Het zijn niet meer dan aanzetten die in het vervolg van deze studie nader uitgewerkt worden.

Lichamelijkheid

Hoewel lichamelijkheid eerder een structuur in de schepping is dan een scheppingsordering, is het feit dat de mens een lichaam heeft (of is) van grote betekenis voor de thematiek van deze studie. Thema's als gender, huwelijk en seksualiteit staan in nauw verband met het lichaam. Het thema 'gender' raakt direct aan het lichaam, huwelijk en seksualiteit zijn op hun beurt weer gebaseerd op de dimorfe geslachtelijkheid van het lichaam van m/v. Daarom zal in het volgende hoofdstuk dit thema afzonderlijk gethematiseerd worden als opmaat en basis voor de overige te behandelen thema's.

Gender

God schiept de mens naar Zijn beeld en gelijkenis (Gen. 1:26).⁶³ Deze gelijkenis met God is op het nauwst verbonden met de tweevoudigheid van man en vrouw. Na het 'naar het beeld van God schiep Hij hem' volgt in één adem: 'man(nelijk) en vrouw(elijk) schiep Hij hen' (Gen. 1:27).⁶⁴ Het 'verbeelden' van God door de mens is dus verbonden met de seksuele differentiatie van man en vrouw.⁶⁵ Terecht stelt Sherlock: 'Being gendered is a basic facet of being human.'⁶⁶ De

---

63. Het voert te ver in dit verband uitvoerig in te gaan op het beeld van God; kort gezegd betekent het dat de mens een 'geschapen compatibiliteit' heeft jegens God, Letham, *Systematic Theology*, 337. Het is een veelzijdig concept met een relationeel aspect (beeld van God zijn betekent in relatie staan met God), een essentialistisch aspect (er is overeenstemming tussen bepaalde goddelijke en menselijke eigenschappen, zoals ratio en wil), een functioneel aspect (beeld van God betekent heerschappij uitoefenen), een moreel/ethisch aspect (gerechtigheid, heiligheid) en een christologisch aspect (het beeld van God is tevens het beeld van Christus, 2 Kor. 4:4). Het is van belang de verschillende aspecten bij elkaar te houden. 'Beeld van God' geeft weer hoe God de mens bedoeld heeft en waartoe hij geroepen is als geestelijk, rationeel, willend, emotioneel, moreel en relationeel wezen. Deze vernieuwing is alleen mogelijk door Christus.

64. *Zakar* en *nekeba* (Gen. 1:27) geeft met name het anatomische verschil tussen man en vrouw aan, *ish* en *isha* (man en maninne) in Gen. 2:23 duidt vooral hun verschillende (gender)rol aan. Het gaat in Genesis 1-2 dus zowel om het biologische aspect van m/v (dat de mens deelt met de dieren) als om hun gender, hun seksuele identiteit, Kleinig, *Wonderfully Made*, 28; *The Gospel and Gender Identity*, 22.

65. Alberry, *What God Has to Say about Our Bodies*, 66.

66. Sherlock, *The Doctrine of Humanity*, 36.

openingshoofdstukken van Genesis maken inzichtelijk dat bij de verschillende geslachten ook verschillende taken/functies behoren. Zo geeft Adam de dieren hun naam (Gen. 2:20), wordt Eva aangeduid als ‘hulp’ tegenover Adam (Gen. 2:20) en wordt haar het vermogen toegekend ‘moeder’ te zijn (Gen. 3:20) – wat alles te maken heeft met de biologische constitutie waarin ze geschapen is.

Huwelijk

Aan de basis van het huwelijk staat de zojuist genoemde polariteit van man en vrouw. God schiep de mens *man* en *vrouw* (dus onderscheiden) en *daarom* zal een mens vader en moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen en één vlees worden (Matth. 19:4-5): ‘The two sexes are designed for marriage.’⁶⁷ In Zijn gesprek over de echtscheiding (Matth. 19:5-6) verbindt Jezus de woorden van Genesis 1:27 (God schiep de mens mannelijk en vrouwelijk) in één adem met de woorden uit Genesis 2:24 (‘En die twee zullen tot één vlees zijn’). Door de seksuele differentiatie waardoor man en vrouw complementair aan elkaar zijn heeft het menselijke lichaam een essentiële gerichtheid op het huwelijk, aldus kardinaal Eijk (in navolging van paus Johannes Paulus II).⁶⁸ Met andere woorden: het geslachtsverschil tussen man en vrouw ligt aan de basis van het huwelijk en behoort tot de essentie ervan; zonder dat is er geen huwelijk.⁶⁹

Seksualiteit

Seksualiteit is in de beginhoofdstukken van Genesis onlosmakelijk verbonden met het huwelijk. Het ‘één vlees worden’ wordt voorafgegaan door het verlaten van vader en moeder en het aankleven (of hechten) van de man aan zijn vrouw. Hoewel het ‘één worden’ zich zeker niet beperkt tot de geslachtsgemeenschap, is dit wel een belangrijke expressie ervan. Een van de doeleinden van seksualiteit is het voortbrengen van kinderen: ‘Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt’ (Gen. 1:28). De gedachte dat seksualiteit haar bedding vindt binnen

---

67. Frame, *The Doctrine of the Christian Life*, 593.

68. Eijk, *De band van de liefde*, 86.

69. In de woorden van Haines/Fulford: ‘1. God created the male/female order of nature at the beginning in Eden, and he has sustained that order in being since then; 2. God’s aim in this two-sex order is that the sexes become united in marriage’, Haines en Fulford, *Natural Law*, 84.

het huwelijksverbond van man en vrouw is een doorgaande rode lijn in de Schrift: elke vorm van seksuele expressie buiten het huwelijk wordt stevast aangeduid als *porneia*: hoererij/ontucht.⁷⁰

Gezin

Huwelijk en seksualiteit zijn de basis van het gezin. Het gezin gaat vooraf aan en ligt aan de basis van de samenleving, het is de fundamentele ‘cel’ van de samenleving, cruciaal voor het welbevinden van kinderen en – in het verlengde daarvan – de samenleving als geheel.

---

70. De Vries en Klaassen, *Liefde die boven alles uitgaat*, 59.